

Självständigt arbete krigsvetenskap (15 hp)

Författare		Program/Kurs
Mj Jan-Olov Nordin		SA HT 2009
Handledare		
Fil.dr. Jan Ångström	Beteckning	
Mj Lars-Johan Nordlund		
<u>Doktrin för luftoperationer – ett dokument i takt med tiden eller ännu en hyllvärmare?</u>		
<u>Sammanfattning:</u>		
<p><i>Doktrin för luftoperationer</i> fastställdes som styrande dokument för alla luftoperationer 2005. Har då doktrinen blivit det styrande dokument i Flygvapnet som den är tänkt att vara?</p> <p>I denna uppsats avser jag undersöka till vilken grad <i>Doktrin för luftoperationer</i> är implementerad i flygvapnets ledning och om doktrinen används som styrande dokument i utformningen av ordrar, direktiv och TOEM.</p> <p>Jag har genom en kvalitativ textanalys granskat två centrala dokument ur olika perspektiv, för att utröna <i>till vilken grad</i> doktrinen används som styrande dokument. Jag har även intervjuat utvalda delar i flygvapnets ledning för att få ledningens uppfattningar av graden av implementering. Jag har i uppsatsen använt mig av en tregradig skala: <i>Inte alls</i>, <i>Till del</i> samt <i>Fullständigt</i> implementerad.</p> <p>Genom dessa analyser har jag kunnat dra slutsatsen att <i>Doktrin för luftoperationer</i> endast <i>till del</i> är implementerad i flygvapnets ledning.</p>		
<u>Nyckelord:</u> <i>Doktrin för luftoperationer</i> , DLuftO, Implementering, FTS		

The Swedish Doctrine for Air Operations – a document in pace with the present or yet another drug on the market

Abstract:

The Swedish doctrine for air operations was released and became effective in 2005. The doctrine was supposed to be a ruling document but is that the fact?

The aim of this study is to investigate at what level the doctrine has been implemented in the leadership of the Swedish Air Force and if the doctrine is in use as a ruling document when writing orders, directive and tactical, organisational, economical objectives (TOEM) for the sub-units.

The scientific method of this investigation is a qualitative text analysis where I analysed two vital documents in order to measure the level of implementation. For that purpose I have used a three grade scale: *not* implemented, *partly* and finally *fully* implemented.

The conclusion I draw after examining the subject is that the Swedish doctrine for air operations is only *partly* implemented in the Air Force.

Key words: Doctrine, implementation, ACC

1	INLEDNING	4
1.1	<i>Bakgrund med problemformulering.....</i>	4
1.2	<i>Tidigare forskning samt syfte och frågeställningar</i>	4
1.3	<i>Avgränsningar och antaganden.....</i>	5
1.4	<i>Material och källkritik.....</i>	6
1.5	<i>Disposition.....</i>	7
2	BESKRIVNING AV METOD, SAMMANHANG OCH EMPIRISKA UTGÅNGSPUNKTER	8
2.1	<i>Metodbeskrivning.....</i>	8
2.2	<i>Genomförande av luftoperationer.....</i>	9
2.2.1	<i>Luftstridskrafternas organisationsstruktur.....</i>	9
2.2.2	<i>Luftstridskrafternas funktioner.....</i>	9
2.2.3	<i>Bakgrund till valda begrepp.....</i>	9
2.2.4	<i>Operationalisering av valda begrepp.....</i>	11
2.2.5	<i>Val av indikatorer.....</i>	12
2.3	<i>Uppsatsens empiriska utgångspunkter.....</i>	12
2.3.1	<i>Strilbataljonens utkast till nytt TOEM.....</i>	13
2.3.2	<i>FTS SOP.....</i>	13
2.3.3	<i>Intervjuer</i>	14
2.4	<i>Uppsatsens validitet och reliabilitet.....</i>	15
3	ANALYS AV EMPIRISKT UNDERLAG	17
3.1	<i>Luftförsvarsoperationer som en del i det operativa konceptet</i>	17
3.1.1	<i>Analys av utkast till TOEM.....</i>	17
3.1.2	<i>Analys av intervjuer</i>	19
3.2	<i>Luftstridskrafternas ledning som del i genomförande av luftoperationer.....</i>	21
3.2.1	<i>Analys av FTS SOP.....</i>	21
3.2.2	<i>Analys av intervjuer</i>	23
3.3	<i>Sammanfattning av analyserna.....</i>	25
4	AVSLUTANDE DISKUSSION MED SLUTSATSER	26
	KÄLLFÖRTECKNING	28
	INTERVJUFRÅGOR.....	BILAGA 1
	BESKRIVNING AV FÖRKORTNINGAR.....	BILAGA 2

-- *Plans are nothing; planning is everything*¹ --

1 Inledning

1.1 Bakgrund med problemformulering

Försvarmaktens definition av doktrin är ”Ett formellt uttryck för den kunskap och de föreställningar som utgör den viktigaste grunden för verksamheten inom det militära försvaret”.² [kursivt i originalet]

Jag har sedan jag under det dåvarande stabsprogrammet 2004 först kom i kontakt med utkastet för *Doktrin för luftoperationer* (DLuftO), funderat över användbarheten över detta dokument. Detta utkast fastställdes senare under 2005, något omarbetat, som styrande dokument för alla luftoperationer. Då jag sedan dess även i min tjänsteutövning på förband, senast som Stf C Strilbataljonen, aldrig kommit i kontakt med doktrinen i *form av styrdokument* har funderingen växt till en undran, en undran över varför Försvarmakten och Flygvapnet lägger ned resurser på att ta fram dokument som aldrig implementeras i organisationen. Dokument som enligt ovanstående citat skall utgöra ”den viktigaste grunden för verksamheten inom det militära försvaret.” I inledningen i *Doktrin för luftoperationer* står också följande syfte beskrivet:

Även om doktrinen till sin utformning ska vara vägledande, är den styrande genom att den pekar ut den riktning Försvarmakten valt för att genomföra en operation. Det är därför viktigt att doktrinen uppfattas utgöra den centrala helhetsbeskrivning som är nödvändig för att skapa ett sammanhang i utbildning och utveckling av luftstridskrafterna. DLuftO utgör grunden för utveckling av ledning och ledarskap, personal, taktik, materielsystem och organisation inom luftstridskrafterna. För att kunna utveckla doktrinen måste den efterlevas, prövas och utvärderas.³

Med detta som grund, till vilken grad är *Doktrin för luftoperationer* implementerad i Flygvapnet? Har doktrinen blivit det styrande dokument i Flygvapnet som den är tänkt att vara?

1.2 Tidigare forskning samt syfte och frågeställningar

Efter att ha sökt i bl.a. FHS referensdatabaser har jag inte funnit någon forskning som avhandlar hur pass väl *Doktrin för luftoperationer* är implementerad i flygvapnet för ledning av verksamheten. Jörgen Marqvardsen har emellertid i sin C-uppsats från ChP 03-05 analyserat *Doktrin för luftoperationer* men då i ett annat perspektiv; om den skapar förutsättningar för samverkan med andra länder i internationella operationer⁴. Forskning som rör doktriner i andra aspekter finns det däremot ett exempel på. Ett exempel på denna typ av

¹ General Dwight D Eisenhower under planeringen av invasionen av Normandie 1944

² Försvarmakten 2002, *Militärstrategisk doktrin*, (Stockholm:HKV) s.9 samt Försvarmakten 2005, *Doktrin för luftoperationer* (Stockholm:HKV), s.10

³ Försvarmakten 2005, *Doktrin för luftoperationer* (Stockholm:HKV), s.9. Hädanefter *Doktrin för luftoperationer*

⁴ Jörgen Marqvardsen, ChP 03-05, *Doktrin för luftoperationer – skapar den förutsättningar för samverkan med andra länder i internationella operationer?*, (Stockholm:Försvarshögskolan).

forskning är Tony Petersson som i sin C-uppsats⁵ undersöker vilken roll FM-doktrinen har i den operativa planeringen.

Forskning avseende implementering av beslut och policier har tidigare genomförts av bl.a. Birgitta Rydén. Rydén visar i sin doktorsavhandling i vilken utsträckning den så kallade *anpassningsprincipen* implementerades i den offentliga förvaltningen. I detta arbete använde hon en s.k. top-downansats. Rydén beskriver denna metodansats enligt följande:

Ansatsen fokuserar på implementering av ett politiskt beslut och försöker besvara frågorna i vilken grad och varför målen uppnåddes eller ej. Man utgår alltså ifrån en central målsättning och undersöker sedan vad som händer med den längre ner i förvaltningsorganisationen. Fokus för en sådan undersökning ligger ofta på en implementerande formell organisation och på ett formellt beslut.⁶

Syftet med denna uppsats är därför att undersöka om *Doktrin för luftoperationer* är implementerad i flygvapnets ledning, dvs. förekomsten av eventuella skillnader mellan det som å ena sidan är beskrivet och reglerat i doktrinen och å andra sidan efterlevandet av denna. Vikten av att uppnå en hög grad av implementering kan beskrivas som att "Implementering är möjligheten att smida efterföljande länkar i den kausala kedjan så att man kan uppnå de önskade målen" (Rydén citerar Pressman och Wildavsky 1973).⁷

För att fylla detta syfte kommer jag att arbeta med följande frågeställningar:

- Till vilken grad använder flygvapnets ledning⁸ doktrinen som styrdokument i utformningen av ordrar och direktiv?
- Används doktrinen som styrande dokument i arbetet med utvecklingen av Strilbataljonens TOEM?

1.3 Avgränsningar och antaganden

Doktrin för luftoperationer är till sitt omfång ett stort dokument där ett flertal kapitel har potential att bli föremål för en undersökande uppsats. Då jag på grund av de rådande förhållandena avseende tid och tilldelat utrymme endast har möjlighet att undersöka utvalda delar av doktrinen men ändå vill ha kvar möjligheten att kunna generalisera till hela dokumentet, har jag sett två möjliga metoder: Den ena metoden är att undersöka om en central del är implementerad. Om denna centrala del inte är implementerad kan det antas att inte heller resterande delar är det. Alternativet till denna metod är att undersöka om en perifer del är implementerad. Om svaret på denna fråga är ja, kan det därigenom antas att även resten är det. Jag avser undersöka en central del, i detta fall delen om luftoperationer. Motiven till vald del presenteras närmare nedan under kapitel 2.2.

Av samma anledning som ovanstående är det i denna undersökning omöjligt att få med hela Flygvapnet även om det, för att få en komplett bild, skulle vara önskvärt att dessutom

⁵ Tony Petersson, ChP 06-08, *FM-doktrinen betydelse för operativ planering*, (Stockholm:Försvarshögskolan)

⁶ Birgitta Rydén, 2003, *Principen om den anpassningsbara försvarsförmågan – Ett implementeringsperspektiv på svensk försvarspolitik under försvarsbeslutsperioden 1997-2001*, (Örebro, Universitetsbiblioteket), s.55. Hädanefter Rydén, (2003)

⁷ Rydén, (2003), s.59

⁸ Med Flygvapnets ledning menas i denna uppsats Chefen för flygtaktisk stab (C FTS) samt stabens avdelningschefer (C A0-A7)

undersöka förbandsnivån. Anledningen till att jag då valt att använda FTS som urvalsorganisation är att det är denna som är ansvarig för den taktiska ledningen av Flygvapnets övriga insatsorganisation. Antagandet är därför att om inte ledningen har implementerat *Doktrin för luftoperationer* kan det inte förutsättas att de underställda förbanden heller har gjort det.

För att få en rimlig mängd data att analysera har jag även gjort ett s.k. bekvämlighetsurval⁹ av respondenter i ledningen. De som jag anser är mest intressanta att intervjua och således har information att tillföra till min undersökning är: C FTS, såsom högste representant för Flygvapnet och ytterst ansvarig för implementeringen av *Doktrin för luftoperationer*, C A0 då denna avdelning leder den förmågeskapande processen vid FTS och ansvarar bl.a. för produkter som TOEM och flygvapnets utvecklingsplan, C A3 som är ansvarig för att genomföra och följa upp den pågående nationella och internationella luftoperativa verksamheten som genomförs inom ramen för FTS insatsoperationer samt A3 C AOC¹⁰ då dennes uppgift är att leda tilldelade resurser i luftarenan. AOC är också nyttjare av doktrinen och är i verksamheten C FTS kontaktytor gentemot de underställda förbanden. Med denna beskrivning som grund anser jag dessa fyra respondenter representera ledning, utveckling, planering och genomförande och därför vara ett representativt urval ur flygvapnets ledning.

Ett arbete för att undersöka graden av implementering kan delas in i tre steg där det första steget är framtagandet av en nulägesbild av implementeringen, det andra är att ta reda på och undersöka orsakerna till varför det är som det är och det tredje steget är hur man kan förbättra processen och arbetsmetoderna. Jag avser i denna uppsats, till skillnad från Rydén's metodansats enligt ovan endast beröra steg ett och i viss mån även steg två då en stor del av intervjuerna berörde orsaksförhållandet.

1.4 Material och källkritik

Som material till grund för empirisk analys har jag, i syfte att uppnå en hög grad av intersubjektivitet, använt mig av öppen information i FTS interna SOP samt Taktisk Organisatorisk Ekonomisk Målsättning (TOEM) för Strilbataljonen. Dessa anser jag vara primära källor och på grund av dess utformning som styrdokument för verksamheten ha en hög grad av oberoende och äkthet.

Att använda TOEM endast från ett förband innebär att hela Flygvapnet inte blir representerat i undersökningen. För att kunna besvara frågeställningarna anser jag dock att en undersökning av just Strilbataljonens TOEM är tillräcklig. Motiven till att detta TOEM har valts är därför två: För det första är utkastet producerat under våren - sommaren 2009 och borde därför i allra högsta grad vara påverkat av *Doktrin för luftoperationer* och för det andra är det rimligt att anta att Strilbataljonen till någon del har implementerat doktrinen då ett flertal av de begrepp som beskrivs i dokumentet redan innan doktrinen tillkomst har använts som uppdragstyper.

Jag har även använt mig av intervjuer som jag har genomfört med delar av flygvapnets ledning i syfte att få en nulägesbild av situationen i organisationen. Att använda ledningen som urvalsgrupp gör att källorna har en organisatorisk närhet till det som skall undersökas. Detta material kan dock vara tendentiöst i det avseendet att de intervjuade är ansvariga för implementeringen av *Doktrin för luftoperationer* och därför kan ge en alltför positiv bild av

⁹ Alan Bryman. (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*, (Malmö: Liber), s 114-115. Hädanefter Bryman, (2002)

¹⁰ AOC, Air Operation Centre, Central för ledning av de samlade luftstridskrafterna

det verkliga läget. Trots risken för tendens anser jag ändå denna information vara av intresse och som angelägen för att kunna svara på mina frågeställningar. Jag har för att minimera denna risk valt att presentera underlaget som en helhet och därför inte referera enskilda befattningshavare.

1.5 Disposition

I syfte att underlätta läsningen av denna uppsats kommer jag här att kortfattat redogöra för strukturen i dokumentet samt innehållet i respektive del.

Inledningsvis, för att ge en bakgrund till ämnet kommer jag i det första kapitlet att redogöra för min problemformulering, dvs. vad jag frågar. Detta leder fram till mitt syfte med uppsatsen, dvs. varför jag frågar det och därefter mina frågeställningar som är härledda ur syftet. Jag beskriver även i detta kapitel mina avgränsningar och de antaganden som är gjorda samt genomför en källkritisk granskning av det valda materialet.

Det andra kapitlet inleds med en beskrivning av det gjorda metodvalet, dvs. hur och med vilka verktyg jag avser undersöka det empiriska underlaget. För att sedan ge en förståelse för det valda ämnet avser jag att därefter beskriva det luftoperativa sammanhanget i en strategisk kontext. Av denna kontext kommer jag sedan att operationalisera de begrepp som i doktrinen beskriver *luftförsvarsoperationer* samt begreppet *implementering*. Dessa begrepp leder sedan fram till mina valda indikatorer som jag sedan använder för att identifiera graden av implementering. Jag kommer därefter att beskriva det som jag benämner *Uppsatsens empiriska utgångspunkter*. I denna beskrivning presenterar jag det empiriska underlaget rent allmänt med bakgrund och innehåll. Avslutningsvis redogör jag för uppsatsens validitet och reliabilitet.

I kapitel 3, *Analys av empiriskt underlag*, kommer jag att, med utgångspunkt i det samlade empiriska materialet och med mina indikatorer som grund besvara de frågeställningar jag har ställt upp för att kunna göra en kvalitativ jämförelse och analys mellan hur det är i verkligheten och hur det är tänkt att vara enligt doktrinen.

Slutligen kommer jag i kapitel 4, genom att föra en diskussion, göra en samlad bedömning av den genomförda analysen och därigenom dra mina slutsatser hur pass väl doktrinen är implementerad och efterlevs i Flygvapnet. Jag kommer även i avslutningskapitlet att ge förslag på hur undersökningen vid behov kan gå vidare.

För att ytterligare utöka förståelsen och läsbarheten av uppsatsen finns som bilaga de frågor jag har utgått från vid intervjuerna samt även en bilaga med beskrivning av de förkortningar som har presenterats och använts i uppsatsen.

2 Beskrivning av metod, sammanhang och empiriska utgångspunkter

Detta kapitel beskriver inledningsvis vald metod och tillvägagångssätt. För att kunna sätta in doktrinen i ett större sammanhang ger kapitlet även en kort redogörelse av hur doktrinen beskriver genomförande av luftoperationer. samt det som slutligen utgör min *centrala utgångspunkt* i *Doktrin för luftoperationer*. Av dessa utgångspunkter kommer jag sedan att operationalisera vissa begrepp samt välja de indikatorer som jag anser påvisar graden av implementering. Efter dessa redogörelser följer en beskrivning av utgångspunkterna i de dokument som jag har använt för mina empiriska slutsatser. Jag kommer i detta stycke att rent allmänt beskriva innehållet i respektive empiriskt underlag samt redogöra för var jag har förväntat mig att det borde finnas kopplingar till *Doktrin för luftoperationer*. Avslutningsvis kommer jag att redogöra för validiteten och reliabiliteten för de valda indikatorerna.

2.1 Metodbeskrivning

I syfte att skapa en helhet och förståelse för underlaget avser jag använda en kvalitativ jämförande textanalys. Att använda en kvalitativ metod innebär också att jag, med min förförståelse av verksamheten som grund, har möjlighet att identifiera spår av doktrinen som inte mina indikatorer kan upptäcka. Med denna metod avser jag analysera i vilken omfattning de operationaliserade begreppen i doktrinens idealbild finns i det insamlade empiriska underlaget vilket jag bedömer visar det verkliga läget. Textanalysen kommer att genomföras i form av upprepade genomgångar av materialet genom att de valda indikatorerna ställs mot det empiriska underlaget för att på så sätt kunna identifiera eventuell förekomst av *Doktrin för luftoperationer*.

För att komplettera det skriftliga materialet samt även få tillgång till ledningens åsikter om det aktuella läget avseende graden av implementering, avser jag också att använda mig av en typ av kvalitativa intervjuer, det som av Bryman benämns semi-strukturerade intervjuer¹¹. Jag kommer därför att utgå från ett frågeschema med 12 förutbestämda frågor enligt bilaga 1, för att därigenom söka få svar på mina frågeställningar och samtidigt ha möjlighet att ställa eventuella kompletteringsfrågor. Detta material kommer sedan att sammanställas och analyseras enligt ovan.

Efter dessa analyser av mitt insamlade empiriska material, avser jag slutligen beskriva och diskutera *till vilken grad* doktrinen är implementerad i flygvapnets ledning. Variabelvärdena jag kommer att använda för att beskriva graden av implementering är:

1. Inte alls implementerad: De valda begreppen används inte alls och det finns inga övriga spår av doktrinen i det undersökta underlaget.

2. Till del implementerad: De valda begreppen används till del eller bedöms underförstått ha påverkat det undersökta underlaget alternativt att det finns spår av andra delar av doktrinen.

3. Fullständigt implementerad: De valda begreppen används som beskrivet i doktrinen.

¹¹ Bryman. (2002), s 301ff

Dessa analyser skall besvara mina frågeställningar och utgöra underlaget för diskussionen och slutsatserna.

2.2 Genomförande av luftoperationer

2.2.1 Luftstridskrafternas organisationsstruktur

Flygstridskrafternas bas- och strilförband samt luftvärnet leds huvudsakligen med en till luftstriden anpassad uppdragstaktik, s.k. dynamisk ledning¹², beroende på att dessa förbands-typer har en traditionell förbandsstruktur med stabsresurser och underställda förband. Flygförbanden är i den svenska organisationen direkt underställda chefen för luftstridskrafterna utan mellanliggande ledningsnivåer, vilket innebär att det saknas en överordnad förbandsstruktur som omvandlar taktiska order till flygdivisionerna. Flygdivisionerna har också begränsade stabsresurser. Styrkan med detta system är hög flexibilitet, korta och snabba ordervägar, hög responsförmåga samt hög handlingsfrihet på taktisk nivå. Den taktiska ledningsstaben måste dock ge mer detaljerade order till flygförbanden än till övriga förbandstyper. Den taktiska ordern riktar sig direkt till det enskilda flygförbandet eller det enskilda flygplanet, vars besättning genomför det återstående stabsarbetet, dvs. företagsplaneringen inför företaget. Denna typ av struktur kräver hög grad av systemkunnande inom flygfunktionen i den taktiska ledningsstaben.¹³

Denna beskrivning ur *Doktrin för luftoperationer* gäller idag i praktiken dock endast vid förhöjd beredskap och i insatsorganisationen. Fram till annat beslutats produktionsleds insatsförbanden av respektive fredsflottilj, F7, F17, F21 samt LSS och jag kan således konstatera att det existerar ytterligare en ledningsnivå jämfört med doktrinen.

2.2.2 Luftstridskrafternas funktioner

På militärstrategisk nivå används de militära basfunktionerna ledning, verkan, rörlighet, skydd, underrättelser och uthållighet för att analysera olika förbands och systems krigföringsförmåga. De militära basfunktionerna indelas i delfunktioner, av vilka t.ex. luftförsvaret är en delfunktion i verksamhetsfunktionen. På taktisk nivå är luftstridskrafterna indelade i olika funktioner som syftar till att ge luftstridskrafterna deras grundläggande förmågor. Luftstridskrafternas funktioner utnyttjas mer som ett system för att bygga förmåga än som ett analysverktyg, vilket innebär att funktionerna inte är samstämmiga med de militärstrategiska. Luftstridskrafternas funktioner indelas i flyg, bas, stril, samband, underrättelsetjänst, väder och luftvärn. Dessa är indelade i delfunktioner som flygsidans jakt, attack, spaning och strils luftbevakning och stridsledning.¹⁴

2.2.3 Bakgrund till valda begrepp

Doktrinen är en del i de *konceptuella faktorerna* som utgör vår krigföringsförmåga. I förordet till *Doktrin för luftoperationer* skriver dåvarande ÖB Håkan Syrén att:

Försvarsmakten har *en doktrin*. Försvarsmakten har alltid haft en doktrin. Innehållet, formen och idén har växlat. [kursivt i originalet]

¹² Begreppet *Dynamisk ledning* beskrivs närmare i *Doktrin för luftoperationer*, s.102-103

¹³ *Doktrin för luftoperationer*, s.101

¹⁴ *Doktrin för luftoperationer*, s.103-104

Vidare att

Doktrinen syftar till att förmedla ett gemensamt förhållningssätt, inklusive en gemensam nomenklatur.¹⁵

När jag i uppsatsen använder uttrycket *Doktrin för luftoperationer* är denna således en del i den doktrinhierarki som inleds med *Militärstrategisk doktrin* och har *Doktrin för gemensamma operationer* som mellannivå.

Doktrinen behandlar hur stridskrafterna skall användas och utvecklas idag och de närmaste åren. Doktrinen ger inriktningar av generell och övergripande karaktär, till skillnad från direktiv, order, riktlinjer och andra specifika inriktningar som anges i samband med genomförande av viss insats eller annan verksamhet.¹⁶ Den skall således också vara den gemensamma plattformen och grunden för utvecklingen av luftstridskrafterna.

Även om doktrinen, som tidigare nämnts, till sin utformning ska vara vägledande, är den styrande genom att den pekar ut den riktning som Försvarsmakten valt för att genomföra en operation.

Bild 1, Doktrinen utgör grunden för utveckling av luftstridskrafterna¹⁷

Som bilden visar skall doktrinen vara det centrala dokument som lägger grunden för all utveckling för luftstridskrafterna. Jag avser i denna uppsats dock inte undersöka alla delar som omger och ingår i doktrinen utan endast beröra en del i denna, den som avhandlar det som i doktrinen beskrivs som *Luftförsvarsoperationer*.

Doktrin för luftoperationer beskriver syftet med operationer i luftarenan enligt följande:

Syftet med operationer i luftarenan är att uppnå eller bestrida luftoperativ kontroll i ett område eller vid en viss tidpunkt. Luftoperativ kontroll syftar till att skapa förutsättningar för mark- eller sjöoperativ kontroll, alternativt att uppnå mål för den gemensamma operationen.¹⁸

¹⁵ Doktrin för luftoperationer, s.3

¹⁶ Militärstrategisk doktrin, s.10-11

¹⁷ Doktrin för luftoperationer, s.9

¹⁸ Doktrin för luftoperationer, s.40

Luftoperationer och behärskande av luftarenan är således centralt, inte bara för luftstridskrafterna utan även för förband från övriga vapenslag då detta skapar handlingsfrihet för egna operationer. Bilden nedan visar *Luftförsvarsoperationer* som en del i *Luftstridsoperationer* som i sin tur är en del i samlingsbegreppet *Luftoperationer*.

Luftförsvarsoperationer utnyttjas för att etablera önskad grad av kontroll av luftrummet. Kontroll av luftrummet är en av de viktigaste faktorerna i militära operationer, oavsett om de genomförs i luft-, mark- eller den maritima arenan. Luftförsvarsoperationer är strategiska instrument då de ytterst syftar till att försvara egen tyngdpunkt, avgörande punkter och kritiska sårbarheter, men även att nyttja, alternativt skapa kritiska sårbarheter hos motståndaren.¹⁹

Ovanstående citat belyser vikten av *Luftförsvarsoperationer* och dess roll i en *strategisk kontext*. Jag anser därför att det är denna del som är *central* i *Doktrin för luftoperationer* och det är således den delen som kommer att undersökas i denna uppsats.

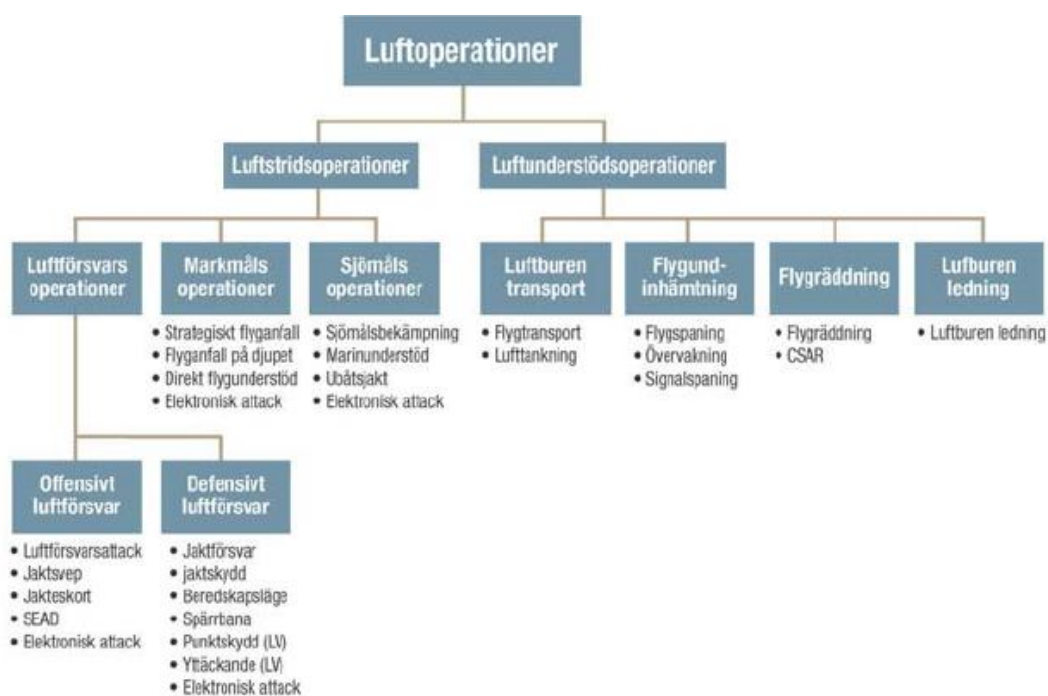

Bild 2, Luftoperationers indelning i uppdragstyper

2.2.4 Operationalisering av valda begrepp

För att forskningsuppgiften skall bli genomförbar måste problemet preciseras, både i ord och tanke.²⁰ I problemställningen finns två begrepp som jag anser behöver preciseras:

För det första: vad implementering är och hur den skall mätas och *för det andra:* vad i doktrinen som skall mätas.

¹⁹ Doktrin för luftoperationer, s.55

²⁰ Ulf Bjereld, mfl. (2009) *Varför vetenskap?*, (Lund: Studentlitteratur), s.111

Implementering

Birgitta Rydén skriver i sin doktorsavhandling att ”Implementering handlar om verksamhet för att uppfylla mål eller intentioner.”²¹ ”Mål eller intentioner” tolkas i detta fall som dokumentet *Doktrin för luftoperationer* och ”verksamhet”, att doktrinen skall användas som styrande dokument som beskrivet i doktrinen.

Detta gör att om *Doktrin för luftoperationer* är fullständigt implementerad, dvs. om doktrinen används till 100 %, kommer nedanstående centrala begrepp att gå att spåra i den analyserade texten. Om den inte är implementerad kommer därför dessa inte att gå att finna där. De centrala begrepp som jag avser använda mig av för att mäta till vilken grad *Doktrin för luftoperationer* är implementerad är de som i *bild 2, Luftoperationers indelning i uppdragstyper* ingår i begreppet Luftförvarsoperationer. Dessa är:

Offensivt luftförsvär²²

De uppgifter som enligt doktrinen ingår i begreppet *offensivt luftförsvär* är:

- Luftförvarsattack
- Jaktsvep
- Jakteskort
- SEAD
- Elektronisk attack

Defensivt luftförsvär²³

De uppgifter som enligt doktrinen ingår i begreppet *defensivt luftförsvär* är:

- Jaktförsvär
- Jaktskydd
- Beredskapsläge
- Spärrbana
- Punktskydd (LV)
- Yttäckande (LV)
- Elektronisk attack

Då uppgifterna ”Punktskydd” samt ”Yttäckande” endast genomförs av LV-förband och därför inte återfinns i Strilbataljonens TOEM avgränsar jag bort dessa i undersökningen.

2.2.5 Val av indikatorer

Som indikatorer för *offensivt* respektive *defensivt luftförsvär* avser jag använda de uppgifter som beskrevs i p.2.2.4 enligt ovan. Om dessa indikatorer används eller beskrivs i sin helhet eller till del i de analyserade dokumenten kan det antas att *Doktrin för luftoperationer* är implementerad i någon grad.

2.3 Uppsatsens empiriska utgångspunkter

Syftet med detta stycke är att beskriva det empiriska underlaget avseende användningsområde och sammanhang.

²¹ Rydén, (2003), s.49

²² Doktrin för luftoperationer, s.55-56

²³ Doktrin för luftoperationer, s.56-57

2.3.1 *Strilbataljonens utkast till nytt TOEM*²⁴

Ett TOEM (Taktisk Organisatorisk Ekonomisk Målsättning) är ett förmågedokument för respektive förbandstyp som fastställs av Högkvarteret. Ansvarig för framtagande av detta är respektive KFA (Krigsförbandsansvarige), som för Flygvapnets del är organiserad under FTS A0. Ett TOEM beskriver vilka typinsatser förbandet skall klara av, vilken organisation och materiel det skall ha samt för förbandet operativa- och taktiska krav.

Uppdraget att utveckla strilbataljonens TOEM gavs till UTVLUFT²⁵ så tidigt som våren 2005. Förslaget föredrogs för HKV C INS i november 2007 men p.g.a. ändrade ekonomiska ramar, främst avseende bataljonens materiel till stödfunktioner, kunde HKV LEDS, HKV PROD och HKV PERSS²⁶ inte teckna samråd på detta dokument. Det nu liggande utkastet är en omarbetning av det tidigare TOEM:et med ny inriktning given av C FTS.

Utkastet till TOEM för Strilbataljonen har åtta kapitel som presenteras enligt följande:

1. Bakgrund, 2. Typinsatser, 3. Operativa krav och stridsmiljö, 4. Taktiska krav, 5. Personal- och utrustningstabeller, 6. Behovstäckning, 7. Investeringsbehov och kostnader, 8. Begrepp

Kapitel 1 skall övergripande beskriva hur och varför dokumentet togs fram och kapitlet borde därför innehålla en referens till doktrinen. Kapitel 2 beskriver de typinsatser som bataljonen förväntas delta i. Dessa är generella exempel på nationella och internationella insatser och är en grund för att kunna kravsätta förbandet. Kapitel 3 beskriver bland annat det operativa sammanhanget för Strilbataljonen och borde i allra högsta grad innehålla kopplingar till *Doktrin för luftoperationer*. Kapitel 4 beskriver de taktiska och stridstekniska kraven och borde därför även det, åtminstone till del, innehålla kopplingar till doktrinen. Kapitel 5, 6 och 7 är detaljerad information rörande bl.a. ekonomi och personal och bedöms därför inte innehålla kopplingar till det undersökta dokumentet.

Med ovanstående som grund förväntar jag mig framförallt att spåra valda indikatorer för *Doktrin för luftoperationer* i kapitel 1, 3 och 4.

Sammantaget gör detta att en undersökning av ett TOEM för ett underställt insatsförband är av intresse i syfte att se om *Doktrin för luftoperationer* har varit styrande i framtagandet av dokumentet.

Då ett TOEM är ett förmågedokument, som beskriver vilka typinsatser förbandet skall klara av, vilken organisation och materiel den skall ha samt operativa- och taktiska krav på förbandet, är det detta dokument som jag i huvudsak analyserar under det första perspektivet, luftförsvarsoperationer som del i operativa koncept.

2.3.2 *FTS SOP*²⁷

Standing Operating Procedures för en enhet eller ett förband beskriver lednings- och lydtnadsförhållanden samt verksamhet och rutiner av standardkaraktär och skall tydliggöra

²⁴ Utkast till TOEM för Strilbataljonen inskickat till HKV 090626

²⁵ Utvecklingsenhet Luftstrid är en enhet som organisatoriskt finns under Luftstridsskolan (LSS) och under HKV/FTS samordnar och leder flygvapnets utvecklingsverksamhet.

²⁶ INS=Insatsledning, LEDS=Ledningstaben, PROD=Produktionsledningen, PERSS=Personalstaben

²⁷ Försvarsmakten (2008), *FTS SSO*, (Stockholm:HKV), 070601, beteckning 02 312:69291. Hädanefter FTS SSO

organisation och ansvarsområden. FTS SOP, eller med ett annat namn, Insatsledningens stående stabsorder flygtaktisk nivå (FTS SSO) skall också utgöra grunden för stabsarbetet på FTS och beskriva stabsarbetsmetoder. FTS SOP fastställdes 2007-06-01 och den är nu under revidering men gäller som styrdokument till den nya utgåvan i sin tur har fastställts.

Dokumentet är indelat enligt den internationella 5-punktsordern där därför kapitel 1 är Orientering, 2 Uppdrag, 3 Utförande, 4 Stödfunktioner, 5 Ledning²⁸.

Det första kapitlet beskriver bl.a. bakgrunden till FTS SSO samt sätter in dokumentet i sitt högre sammanhang. Kapitlet beskriver även syftet och organisationsprincipen i förhållande till Insatsledningen som helhet.

Kapitel 2 beskriver FTS uppgift i allmänna ordalag och specifikt det som kallas *Av högre chef erhållen uppgift* samt *FVI/C FTS uppgifter och ansvar inom militära luftfartsystemet*. Dessa uppgifter omsätts till FTS nivå i det följande stycket. Slutligen i kapitel 2 presenteras det som benämns *Commanders intent* där C FTS ger direktiv för verksamheten.

Kapitel 3 behandlar konkret hur FTS skall lösa verksamheten inklusive fördelning av ansvar och uppgifter. Uppgifterna är här fördelade ner till sektionsnivå, exempelvis för A0 Ledningssystemsektionen, den sektion som bl.a. ansvarar för utvecklingen av TOEM för Strilbataljonen.

Kapitel 4 Stödfunktioner behandlar bl.a. bemyndiganden och personaltjänst och kapitel 5 beskriver bl.a. beslutsdelegering och successionsordning.

Förutom i kapitel 4 och 5, finns det anledning att anta att *Doktrin för luftoperationer* kan spåras till övriga delar då doktrinen som tidigare presenterats beskriver *Luftförsvarsoperationer* och dess roll i en *strategisk kontext*.

Som styrdokument för den dagliga verksamheten är FTS SOP således centralt. Jag anser därför det som angeläget att undersöka till vilken grad *Doktrin för luftoperationer* har påverkat utformningen av dokumentet.

Då FTS SOP redogör för lednings- och lydnadsförhållanden inom ledningen, tydliggör organisation och ansvarsområden samt utgör grunden för stabsarbetet på FTS genom att den också beskriver stabsarbetsmetoder är det detta dokument som jag i huvudsak analyserar under det andra perspektivet, luftstridskrafternas ledning som del i genomförande av luftoperationer.

2.3.3 Intervjuer

Jag har med nedanstående utvalda nyckelpersoner genomfört semi-strukturerade intervjuer med frågor enligt bilaga 1. Syftet med dessa intervjuer var att få ledningens perspektiv och åsikter på implementeringen av *Doktrin för luftoperationer*. Den insamlade informationen skall därigenom komplettera det skriftliga underlaget och utgöra en delmängd i den slutliga analysen. De intervjuade och respondenter i undersökningen är:

- **C FTS**, Genmj Anders Silwer. C FTS är högste representant för Flygvapnet och därför ytterst ansvarig för implementeringen av *Doktrin för luftoperationer*.
- **FTS C A0**, Öv Torgny Fälthammar. Avdelningen A0 leder den förmågeskapande processen vid FTS och ansvarar bl.a. för produkter som exempelvis TOEM och flygvapnets utvecklingsplan.

²⁸ FTS SSO, s.3

- **FTS C A3**, Öv Gabor Nagy. C A3 är ansvarig för att genomföra och följa upp den pågående nationella och internationella luftoperativa verksamheten som genomförs inom ramen för FTS insatsoperationer. C A3 är näst C FTS den högste operative chef som nyttjar *Doktrin för luftoperationer*. Öv Nagy har även erfarenhet från planering ur det längre perspektivet då han tidigare var C A5.
- **FTS A3 C AOC**, Övlt Håkan Josefsson. AOC uppgift är att leda tilldelade resurser i luftarenan. De är nyttjare av doktrinen och är i verksamheten C FTS kontaktytor gentemot de underställda förbanden.

Samtliga respondenter har lång erfarenhet av tjänstgöring inom den taktisk/operativa verksamheten i Flygvapnet och har under sina karriärer suttit på ett flertal ledande befattningar i olika nivåer, både ute på förband och i högre stab.

Intervjuerna har genomförts på respektive respondents kontor och har tagit 30-60 minuter att genomföra. Alla respondenter har varit positivt inställda till undersökningen och har för att kunna förbereda sig fått frågorna via mail i förväg. Frågorna har varit desamma till alla intervjuade och har varit indelade i 4 bakgrundsfrågor samt 12 huvudfrågor. Syftet med bakgrundsfrågorna var att ta reda på kopplingar till framtagandet av doktrinen för att därigenom kunna spåra eventuella tendenser. Jag har inlett varje intervju med att presentera bakgrund till undersökningen samt syfte och de frågeställningar jag avser besvara. Efter denna inledning har själva intervjun startat där frågorna har avhandlats en efter en. Frågorna har för samtliga respondenter varit utgångspunkten och ledstängen för intervjun då ämnet gjorde att samtalen ofta gled iväg på sidospår. Detta är i och för sig enligt Alan Bryman inget ovanligt vid kvalitativa intervjuer²⁹ och är till och med vid vissa fall av stort intresse för undersökningen men på grund av respondentens tillgängliga tid var det ändå viktigt att i viss mån styra samtalen.

Jag kommer i analysen att presentera underlaget från dessa intervjuer ”sammanlagrat” i syfte att bibehålla ett visst mått av anonymitet. Det kompletta underlaget från enskilda respondenter finns hos författaren.

2.4 Uppsatsens validitet och reliabilitet

Extern validitet – Kan resultatet generaliseras till andra miljöer och situationer?

Då undersökningen specifikt riktar sig till Flygvapnets ledning och implementering i Flygvapnet och inte har för avsikt att användas i förhållande till någon annan miljö eller situation är den externa validiteten därför låg.

Intern validitet – Finns det en god överensstämmelse mellan mina observationer och de idéer jag utvecklar? Mäter mina operationaliserade begrepp det som avses mätas, dvs. graden av implementering? Då vissa av de valda indikatorerna för *defensivt luftförsvar* redan innan doktrinen framtagande användes som begrepp i den stridstekniska tjänsten kan den interna validiteten därför ifrågasättas. Som lösning på detta problem, kommer jag att se till det sammanhang som begreppet står i och bedöma graden av implementering efter detta. Kan jag bedöma att det bakomliggande syftet är att doktrinen har använts eller finns det anledning att anta att det finns andra orsaker till att de valda indikatorerna är omnämnda? Denna bedömning kommer att ske löpande i analysdelen och presenteras där så är fallet och slutligen kommer jag att ta upp detta i mina avslutande slutsatser.

²⁹ Bryman, (2002), s.301-302

En risk med vald metod är att det endast finns perifera delar implementerade och att resultatet då med denna metod skulle bli noll, dvs. *inte alls implementerad*. För att lösa detta problem avser jag även här använda min förförståelse av verksamheten för att bedöma sammanhanget och därigenom bedöma graden av implementering. Detta kommer också att ske löpande för att slutligen diskuteras i mina avslutande slutsatser.

Extern reliabilitet – I vilken utsträckning kan undersökningen upprepas (replikeras)?

Denna faktor är hög avseende de skriftliga dokumenten, då samtliga använda dokument är öppna och registrerade som handlingar och därför tillgängliga för allmänheten men låg avseende intervjuerna eftersom jag mäter en nulägesbild av implementationen.

3 Analys av empiriskt underlag

I denna analysdel kommer jag att visa att *Doktrin för luftoperationer* endast *till del* är implementerad i flygvapnets ledning. Jag kommer också genom presentationen av de genomförda intervjuerna att visa att detta är ett medvetet val av ledningen och även presentera anledningarna till detta val.

För att leda detta i bevis kommer jag att analysera det empiriska underlaget ur två huvudperspektiv. Det första är ur perspektivet luftförsvarsoperationer som del i operativa koncept, dvs. *vad* som skall göras. Det andra är ur perspektivet luftstridskrafternas ledning som del i genomförande av luftoperationer, dvs. *hur* det skall göras. Jag kommer att ur varje perspektiv analysera de två valda dokumenten samt underlaget från de genomförda intervjuerna. Denna analys görs med utgångspunkt från mina valda indikatorer för att därigenom kunna besvara mina frågeställningar:

- Till vilken grad använder flygvapnets ledning *Doktrin för luftoperationer* som styrdokument i utformningen av ordrar och direktiv?
- Används doktrinen som styrande dokument i arbetet med utvecklingen av Strilbataljonens TOEM?

Jag kommer således att analysera respektive underlag kapitelvis för att avslutningsvis göra en sammanställning av respektive delmängd. Genom att använda en kvalitativ textanalys och analysera kapitelvis förväntar jag mig även att påträffa kopplingar till *Doktrin för luftoperationer* som mina indikatorer inte kan upptäcka.

3.1 Luftförsvarsoperationer som en del i det operativa konceptet

3.1.1 *Analys av utkast till TOEM*

Med de valda indikatorerna för *offensivt*- och *defensivt* luftförsvar som grund, finns det i utkastet till TOEM ur detta perspektiv någon koppling till *Doktrin för luftoperationer*?

Kapitel 1 beskriver bakgrunden från Försvarsbeslut 04 där tre bataljoner skall reduceras till en samt C KRI BIS³⁰ från 2004 där ledningssystemen skall inriktas mot interoperabilitet. Via analys av planeringsförutsättningar (APF) 2007 samt FMUP³¹ 2009-2018 kommer författarna till TOEM fram till en punktlista där C FTS ger en inriktning för utarbetande av nytt TOEM. I punktlistan beskrivs bl.a. vilka *unika* kärnförmågor bataljonen skall ha³². I övrigt nämns inte doktrinen till ord eller tanke och jag kan därför inte se några direkta kopplingar till valda indikatorer i detta kapitel.

Kapitel 2 behandlar de typinsatser som Strilbataljonen skall klara av. Dessa benämns

Typinsats 1- *insats- och incidentberedskap – i samverkan med andra berörda myndigheter, övervaka luftrum och sjöterritorium, ständigt kunna upptäcka kränkningar samt kunna upptäcka hot om angrepp eller annan verksamhet syftande till att skada Sverige.*

³⁰ Chefen Krigsförbandavdelningen (enligt den gamla HKV-organisationen) beslut i stort

³¹ FMUP är Försvarsmaktens utvecklingsplan och är grund för planering av Försvarsmaktens verksamhet på kort och medellång sikt.

³² Utkast till TOEM för Strilbataljonen, s.2

Typinsats 2.a – *begränsad nationell insats*

Typinsats 2.b – *maximal nationell insats*

Typinsats 3 – *internationella insatser – förbereda, genomföra, vidmakthålla samt avveckla de internationella insatser som beslutats av riksdag och regering*³³ [kursivt i originalet]

Under respektive typinsats står beskrivet vilka tidskrav som är satta och vilka funktioner som skall kunna avdelas. Det finns i kapitlet dock inga hänvisningar till valda indikatorer.

Första gången *Doktrin för luftoperationer* nämns till ord och bild är emellertid i kapitel 3, där Strilbataljonen sätts in i ett operativt sammanhang:

Strilbataljonen är grunden i flygstridskrafternas stridstekniska ledning och innehar de unika förmågorna inom ramen för väpnad strid att:

1. Producera och distribuera ett auktoriserat luftläge
2. Stridstekniskt leda flygstridskrafter över stora områden³⁴

Bilden som därefter används är hämtad ur doktrinen och är samma som ovanstående beskrivning av *Luftoperationers indelning i uppdragstyper*. Det som saknas i utkastet är dock en beskrivning av bildens ingående delar och vilka uppdragstyper som är aktuella för Strilbataljonen. Vilken är Strilbataljonens funktion avseende Offensivt- och Defensivt luftförsvar?

Längre fram i samma kapitel kommer en beskrivning av de Insatsförmågor som Strilbataljonen enligt FMUP³⁵ skall ha. Insatsförmågorna som är aktuella är 21 till antalet och har en annan kategorisering än de som används i doktrinsamlingen men man kan ändå härleda *Doktrin för luftoperationer* ur beskrivningen av vissa. Insatsförmågan ”Förmåga att påverka mål i luften” har beskrivningen i FMUP ”Förmåga att t.ex. förstöra, neutralisera, nedtrycka eller störa mål i luften.” Förklaringen av strilbataljonens del är enligt TOEM att ”Strilbataljonen stödjer luftoperationer med sensorinformation, radiorelä och stridsledning av luftstridskrafter samt samordning vid lufttankning.”³⁶ Här nämns begreppet *luftoperationer*, vilket är ”militära insatser som genomförs av luftstridskrafter”³⁷, men detta är alltså inte mer preciserat än *stridsledning av luftstridskrafter*. Att strilbataljonen skall stridsleda luftstridskrafter är fallet också på en majoritet av de övriga förmågorna som bataljonen skall bidra till men här finns inga övriga kopplingar till doktrinen.

Kapitel 4 beskriver taktiska krav samt vilka uppgifter bataljonen skall lösa. Dessa är uppdelade i huvuduppgifter och övriga uppgifter³⁸.

Bataljonen har enligt utkastet tre huvuduppgifter som den skall klara av att lösa:

³³ Utkast till TOEM för Strilbataljonen, s.3-4

³⁴ Utkast till TOEM för Strilbataljonen, s.6

³⁵ Försvarsmakten (2008), *FMUP 2009-2018*, (Stockholm:HKV), 080222, beteckning 23 320:63128

³⁶ Utkast till TOEM för Strilbataljonen, s.8

³⁷ *Doktrin för luftoperationer*, s.53

³⁸ Utkast till TOEM för Strilbataljonen, s.18ff

H1 – Producera och distribuera ett auktoriserat luftläge

H2 – Genomföra stridsteknisk ledning av luftstridskrafter (inklusive insatsbeslut)

H3 – Stöd till förbandsproduktion av luftstridskrafter (stridsflygdivision och luftvärnsförband)

Bataljonen har enligt utkastet även sex s.k. övriga uppgifter. Dessa är:

Ö1 – Stödja produktion av sjöläge

Ö2 – Planera, genomföra och delta i övnings- och provverksamhet inför kommande insatser såväl nationellt som internationellt

Ö3 – Stödja FTS med planering av flygstridsproduktion

Ö4 – Planering och genomföra utbildning (soldater, beredskapssoldater och officerare/aspiranter)

Ö5 – Beredd understödja annat förband, under förutsättning att bataljonens resurser inte är ianspråktagna med personal, ersättning och komplettering av sambandsresurser, radarsensorer

Ö6 – Genomföra drift och vidmakthållande av insats-, verksamhets- och anläggningssystem vid fortifikatoriskt skyddad anläggning

I innehållet i dessa uppgifter kan jag enligt valda indikatorer inte utläsa någon direkt koppling till *Doktrin för luftoperationer*.

Kapitel 4 fortsätter dock med att beskriva ett antal krav, bl.a. kravet på ledning och kravet på verkan. I kravet på ledning står det beskrivet i generella termer att bataljonen skall utöva *stridsteknisk ledning* av luftstridskrafter. I kravet på verkan däremot står det specificerat vilken typ av operationer bataljonen skall stödja. Dessa operationer är identiska med den tidigare visade bilden, *Bild 2, Luftoperationers indelning i uppdragstyper* och det kan därför antas att doktrinen åtminstone till del har använts i kapitlet.

I kapitel 5, 6 och 7 görs som väntat inga kopplingar till doktrinen men slutligen under det sista kapitlet, kapitel 8 "Begrepp" kommer så en beskrivning av det som benämns *Stridsteknisk ledning av flygförband*. Detta beskrivs enligt följande:

Flygstridsledning av flygförband inom ramen för luftoperationer vilket innebär **exempelvis** vid **luftförsvarsoperationer**: offensivt och defensivt luftförsvar och vid **luftstödsoperationer**.³⁹
[fet stil i originalet]

Denna begreppsbeskrivning är hämtad ur *Doktrin för luftoperationer*. Där det således i TOEM står beskrivet flygstridsledning i någon form tolkar jag detta som en uppgift inom ramen för mina utvalda indikatorer. I och med denna formulering har författarna till dokumentet därför visat att doktrinen har använts som grund för framtagandet.

3.1.2 Analys av intervjuer

Alla respondenter upplever *Doktrin för luftoperationer* som en vägledning, inte som det styrande dokument som den i sin inledning beskriver sig vara⁴⁰. Den upplevs mer som ett uttryck för hur vi *kan* göra än vad vi *skall* göra. Detta kan enligt respondenterna bero på flera saker. De nämner bland annat att doktrinen i flera avseenden brister i att förklara vissa uppgifter och förhållanden som vid tidpunkten för framtagandet av doktrinen hade ett annat

³⁹ Utkast till TOEM för Strilbataljonen, s.48

⁴⁰ Doktrin för luftoperationer, s.9

fokus eller inte ens var aktuella. Ett exempel som gavs på detta förhållande var att *Doktrin för luftoperationer* inte beskriver hur FTS och förbanden skall nyttja CJTF-konceptet⁴¹. Detta gör då att doktrinen i dessa fall inte går att använda som styrande dokument utan måste då enligt ledningen tolkas som vägledande. Ett annat motiv som gavs till att doktrinen idag inte kan vara styrande var av rent ekonomisk natur. För ett doktrinärt tänkande krävs det enligt respondenten uppdragstaktik medan ramstyrning utgår från ett ekonomiskt. Då FTS idag har ramstyrning av verksamheten måste doktrinen därför enligt denna tolkas som vägledande.

När jag ställde frågan till respondenterna om det finns ett behov att på FTS ha en doktrin som ett styrande dokument, fanns det hos dessa flera olika åsikter. Någon ansåg att det för tillfället inte finns behov av doktrinen som styrande dokument men att den är ett bra pedagogiskt instrument vid exempelvis introduktion av nyanställda då den visar på ett sammanhang samt övergripande hur Flygvapnet skall vara organiserat tillsammans med syfte och uppgifter. Samma person upplever *Doktrin för luftoperationer* för omfattande och att den borde förhålla sig mer konkret till uppgifter och resurser. En annan åsikt är att om man vill lägga tyngdpunkten på den operativa kärnverksamhet är det ett måste att använda doktrinen som styrande dokument om kraven för den verksamheten skall innehållas. En tredje åsikt var att ett behov av en styrande doktrin finns men då inkluderat alla delar av luftstridskrafterna.

Nästa fråga berörde huruvida ledningen uppfattar att beskrivningen för uppdragstyperna i *Doktrin för luftoperationer* för offensivt- respektive defensivt luftförsvar är inhämtade från, de i verksamheten, redan befintliga uppdragstyperna eller om dessa är framtagna på annat sätt, dvs. har verkligheten styrt doktrinutvecklingen eller är det tvärtom? Uppfattningen i denna fråga är att uppdragstyperna för offensivt luftförsvar är definierade enligt det som benämns Offensive Counter Air (OCA) i AJP 3.3⁴² medan de för defensivt luftförsvar är definierade enligt de vid tidpunkten för doktrinens tillkomst befintliga uppdragstyper. Verksamheten har således satt sin prägel på delar av doktrinen. En uppfattning är också att beskrivningen i *Doktrin för luftoperationer* är mer ett sätt att sortera och akademisera och att de uppdragstyper som ingår i defensivt luftförsvar bara är exempel på vad som kan ingå i detta. En respondent påpekar slutligen att det är viktigt att påvisa övergången från nationell till internationell metodik/organisation där skapande av doktrin kan tolkas som en del i denna internationalisering.

För att undersöka om FTS internt aktivt arbetar för att implementera *Doktrin för luftoperationer* ställdes frågan om det finns någon form av handlingsplan som skall omhänderta detta? Från samtliga respondenter blev svaret nej på denna fråga. De bedömer att anledningen till det negativa svaret var bl.a. att det var för stora osäkerheter, både avseende doktrinen i sig men även avseende verksamheten i övrigt.

⁴¹ CJTF står för Combined Joint Task Force och konceptet anger hur man inom NATO/PFP väljer att organisera och leda operationer

⁴² AJP 3.3, *Joint Air & Space Operations Doctrine*, är en NATO-doktrin som behandlar hur organisationen och dess samarbetspartners skall planera och genomföra luftoperationer och är för verksamheten ett styrande dokument

3.2 Luftstridskrafternas ledning som del i genomförande av luftoperationer

3.2.1 Analys av FTS SOP

Ur detta perspektiv, med de valda indikatorerna för *offensivt*- och *defensivt luftförsvar* som grund, finns det i FTS SOP någon koppling till *Doktrin för luftoperationer*?

Kapitel 1 beskriver bakgrund till FTS SOP och dess förhållande till HKV ArbO. Vidare att dess syfte är att "tydliggöra organisation, ansvarsområden och stabsarbetsmetoder inom FTS verksamhetsområde". Därefter följer en beskrivning av organisationsprincipen. Denna säger att organisationen och innehållet i enheterna "följer NATO principer för staber inom CJTF-konceptet med vissa mindre variationer."⁴³ Avslutningsvis i det första kapitlet finns en referenslista⁴⁴ där det bl.a. refereras till *Doktrin för luftoperationer*. Detta torde innebära att doktrinen åtminstone till del har använts i utformningen, trots att de valda indikatorerna inte går att spåra.

Kapitel 2 behandlar som nämnts det övergripande uppdraget som FTS har erhållit från C INS och beskriver bl.a. rent allmänt vilka delprocesser FTS skall hantera inom den luftoperativa verksamheten. Kapitlet 2 fortsätter med att beskriva "Av högre chef erhållen uppgift"⁴⁵. Där beskrivs bl.a. vilka områden Flygtaktisk chef ansvarar för samt de s.k. "Arbetsmiljö- och säkerhetsuppgifter för centrala verksamhetsutövare." Kapitlet beskriver även "FVI/ C FTS uppgifter och ansvar inom militära luftfartsystemet" där FVI/C FTS är högste centrala företrädare för all verksamhet inom FM som kräver auktorisation i enlighet med RML". Alla de tilldelade uppgifterna presenteras därefter i en punktlista som benämns "Omsättning av uppgifter från högre chef". I denna lista har de tilldelade uppgifterna från högre nivå omsatts till specifika uppgifter för FTS. Avslutningsvis i kapitel 2 finns det som benämns *Commanders intent*. Där ger chefen kortfattade och övergripande inriktningar och direktiv för verksamhetens lösande vid förbandet. I denna står det ordagrant att

Verksamheten vid staben utgår från Doktrin för luftoperationer, NATO Guidelines for Operational Planing (GOP), lagar och förordningar och Försvarmaktens doktrin.⁴⁶ [sic!]

Jag tolkar *Commanders Intent* - Chefens Avsikt, i detta fall C FTS avsikt, att bl.a. *Doktrin för luftoperationer* skall användas som grund för verksamhetens bedrivande. I stycket står dock inte beskrivet *hur* eller *varför*, bara att verksamheten skall utgå från doktrinen. Detta torde ändå innebära att *Doktrin för luftoperationer* åtminstone till del har använts i utformningen, trots att de valda indikatorerna inte går att spåra.

Kapitel 3, Utförande, skall precisera de av högre chef tilldelade uppgifterna. Här finns därför beskrivet en allmän prioritering av verksamheten samt en fördelning av ansvar och uppgifter ned till sektionsnivå. För den avdelningen på FTS som har ansvaret för utveckling, A0, är uppgifterna i stort bl.a. att den

⁴³ FTS SSO, s.5

⁴⁴ FTS SSO, s.6

⁴⁵ FTS SSO, s.7

⁴⁶ FTS SSO, s.10

Leder den förmågeskapande processen vid FTS. Detta omfattar ansvar för produkter som exempelvis KFP och TOEM samt FV utvecklingsplan mm. FTS A0 utarbetar härigenom FVI/C FTS underlag för kravställning mot PROD samt förslag till inriktning från LEDS.⁴⁷ [sic!]

A0 har två huvudansvarsområden; krigsförbandsansvar samt utvecklingsansvar. Om det senare området står beskrivet följande:

Utvecklingsansvaret syftar till att stödja LEDS med FVI/C FTS förslag på utveckling av flygvapenförband. Detta sker genom framtagning av FV utvecklingsplan (FV UP), vilken skall kunna nyttjas inom ramen för försvarsmaktsplaneringen, dvs APF/FMUP, LMP, PERP, FoT, studier osv.⁴⁸

Den sektion på A0 som handlägger Strilbataljonen är A0 Ledningssektionen. Om denna sektion står följande beskrivet:

C Ledningssektion A0 stödjer C A0 med utarbetandet av målsättningsdokument för lednings- och sambandsförband inom flygstridskrafterna enligt de direktiv som C A0 uppger. Ledningssektionen stödjer även vid utformning av framtidsrelaterade dokument på lång sikt för lednings- och sambandsförband inom luftstridskrafterna. Därtill stödjer Ledningssektion C A0 vid samverkan med PROD Flyg avseende materielsystem frågor.⁴⁹ [sic!]

A0 ansvarar följaktligen för flygvapnets utveckling på kort och lång sikt genom ex.vis att ha ansvaret för FV utvecklingsplan. Ett rimligt antagande vore därför att en koppling till *Doktrin för luftoperationer* borde finnas i detta stycke men varken i A0 övergripande uppgifter eller i Ledningssektionens uppgifter går det varken att spåra de valda indikatorerna eller något annat form av samband till doktrinen.

För den avdelning som har ansvaret för genomförandeprocessen, A3, står beskrivet under tilldelade uppgifter bl.a. att:

C A3 är ansvarig för att genomföra och följa upp pågående nationell och internationell luftoperativ verksamhet som genomförs inom ramen för FTS insatsoperationer ("Lufttaktisk Genomförandeprocess")⁵⁰.

Vidare att

Planering för FTS luftoperativ verksamhet utgår normalt från OPORDER eller FRAGO från OPS . Vidare kan planeringen initieras av en OPPLAN som utarbetats på A5. A3 producerar därefter bl.a. OPORDER, FRAGO och WO (Warning Order) som styrande dokument för ledningens genomförande.

Dessa effektueras i genomförandet sedan i form av ATO/ATM som skrivs i AOC (CURRENT PLANS). C AOC är i FTS organisation underställd C A3.⁵¹

Enbart genom att utgå från dessa beskrivningar går det inte att säga om doktrinen har varit styrande eller vägledande. I en av bilagorna till FTS SOP, Annex H, där det beskrivs mer i

⁴⁷ FTS SSO, s.13

⁴⁸ FTS SSO, s.13

⁴⁹ FTS SSO, s.15

⁵⁰ FTS SSO, s.16

⁵¹ FTS SSO, s.16

detalj hur planering och genomförande av insatsledning på taktisknivå sker inom luftarenan står det dock att:

Verksamheten vid insatsledningens taktiska nivå skall följa lagar, förordningar, egna regelverk, regelverk från andra myndigheter med myndighetsövergripande ansvar samt följa Försvarsmaktens doktrin⁵²

Det finns även ett antal beskrivningar i bilagan som rör den taktiska planeringen som kan härledas till det som *Doktrin för luftoperationer* beskriver i kapitlet *Indirekta metoden och kritiska sårbarheter*:

Den taktiska planen skall tydligt beskriva chefens vilja. Slutmålet (endstate) skall tydligt definieras och vägen dit beskrivas. Motståndarens tyngdpunkter, styrka och svagheter skall anges. Egen kraftsamlingsriktning och våra framgångsfaktorer samt motståndarens kritiska sårbarheter är nyckelbegrepp vid utformning av genomförandet.⁵³

Begrepp såsom tyngdpunkter, styrka och svagheter, kraftsamling och kritiska sårbarheter är begrepp som beskrivs och används både i *Militärstrategisk doktrin* och i *Doktrin för luftoperationer*. Det kan därför antas att doktrinen åtminstone till del har påverkat denna bilaga trots att de valda indikatorerna inte går att härleda.

Huvuddokumentet fortsätter med att beskriva A3 AOC uppgifter. AOC har till uppgift att leda tilldelade resurser i luftarenan samt övrigt tilldelade resurser för insatsoperationer. AOC skall även mottaga och sammanställa inkommande rapporter från DUC. En detaljbekrivning för AOC skall finnas beskrivet i en separat bilaga men då denna är under framtagning och därför tom kan jag inte se några kopplingar till valda indikatorer i FTS SOP för denna avdelning.

För de resterande avdelningarna: A4, A5, A6 samt A7, finns det i FTS SOP inga kopplingar till de valda indikatorerna. Detta är heller inte anmärkningsvärt då uppgifterna för dessa avdelningar är av en annan art.

Avslutningsvis i kapitel 3, presenteras det som benämns *Beslutscykel /Battle rhythm* samt hur handläggningen av ärenden skall bedrivas. Dessa avsnitt är ofullständiga och skall ”utarbetas senare” men i dagsläget finns inga kopplingar till valda indikatorer.

I de avslutande delarna, kapitel 4 Stödfunktioner och kapitel 5 Ledning finns det som förväntat inga kopplingar till valda indikatorer.

3.2.2 Analys av intervjuer

På en direkt fråga om ledningen aktivt använder *Doktrin för luftoperationer* i det dagliga arbetet med orderhantering till DUC var svaret från samtliga nej. Den gemensamma nämnaren från respondenterna var att doktrinen inte var uppdaterad och att den inte speglar verkligheten som den ser ut i normalberedskap. Doktrinen visar och beskriver enligt ledningen en organisation som innebär att t.ex. flygdivisionerna är direkt underställda C FTS medan verkligheten innehåller en produktionsorganisation med flottiljer som mellanliggande nivå. Detta innebär att avsteg från *Doktrin för luftoperationer* dagligen måste göras för att kunna lösa verksamheten. Ett dokument som i stället används mer frekvent är på grund av det delvis införda CJTF-konceptet, NATO:s doktrin AJP 3.3. Den tidigare nämnda ramstyrningen av verksamheten omöjliggör även den möjligheten att använda *Doktrin för luftoperationer* i det dagliga arbetet.

⁵² FTS SSO, Annex H, s.2

⁵³ FTS SSO, Annex H, s.4

Svaret på frågan om ledningen använder doktrinen i utvecklingen av förbandens TOEM var även detta ett nej då planeringsförutsättningarna från högre chef inte har medgett detta fullt ut. Enligt ledningen är FMUP i detta avseende mer tongivande. Vissa delar, såsom doktrinen ledningsprinciper samt beskrivningen av den internationella metodiken används dock i utvecklingsarbetet.

För att bedöma implementeringsgraden av *Doktrin för luftoperationer* hos såväl ledningen som förbanden ombads respondenterna uppskatta till vilken grad detta har skett. Samtliga respondenter anser att en implementering av doktrinen, både på FTS och på förbandsnivån, har skett *till del* bland annat avseende ledningsmetoder. Skälen till att målet med fullständig implementering inte har uppnåtts till fullo bedömdes av ledningen bl.a. vara otydlighet, bristande intresse och svårt att tydliggöra ett behov av en doktrin när grundläggande styrdokument såsom vissa TOEM och SOP saknas. *Doktrin för luftoperationer* bedöms på grund av detta inte ha fått det genomslag på förbandsnivå som skulle ha krävts för en implementering. Andra omständigheter var de förändrade förutsättningar som har skett sedan doktrinen tillkomst och därigenom försvårat och till viss del omöjliggjort en fullständig implementering av doktrinen. Det har varit viktigare att anpassa organisation och metod till internationell struktur och med detta har användning av AJP 3.3 prioriterats. Även den tidigare nämnda ramstyrningen av verksamheten användes som argument för att ledningen inte fullständigt har implementerat doktrinen.

För att uppnå en fullständig implementering är ledningens uppfattning att det som i första hand krävs är lugn och ro i organisationen. Önskvärt vore att låta organisationsstruktur och uppgifter under en period få vara de samma för att därigenom kunna skapa möjligheter att utveckla doktrinen och anpassa den till kraven i verksamheten. I detta avseende påpekades också det stora behovet av övningstillfällen. En respondent ställde sig här också frågan om Försvarsmakten och Flygvapnet verkligen skall ha en doktrin som bygger på internationella dokument? Om dessa dokument ändras måste då den svenska doktrinen ändras? Doktriner ansåg han bygger på ett top-downperspektiv, ett perspektiv där den högsta ledningen ger sin syn på förhållningssätt till militära medel och metoder. Sverige har däremot idag enligt honom ett bottom-upperspektiv på doktrinen, där verksamhet och dokument såsom AJP 3.3 har varit styrande på den högsta ledningen.

Det viktigaste för stunden är enligt respondenterna dock inte en fullständig implementering utan att övriga dokument såsom TOEM och SOP i hela ledningskedjan färdigställs. *Doktrin för luftoperationer* borde emellertid spegla synen på verksamheten och utvecklas så att den kan läsas för att kunna förstå egen organisation och sätta in denna i en strategisk kontext och genom detta bli mer effektiva.

Slutligen berördes frågan om ledningen ur deras perspektiv kan se effekter av graden av implementering av doktrinen hos de underställda förbanden. Kan ledningen se att ett förband har eller inte har implementerat *Doktrin för luftoperationer*? Ett tydligt resultat av att förbanden *inte* har implementerat doktrinen fullt ut är enligt ledningen att vissa förband har skapat en organisation med egna staber och detta skiljer sig mot det som doktrinen påvisar och beskriver. Det märks också på ledningsnivå att personalen känner sig vilsna på grund av att många förutsättningar har förändrats.

3.3 Sammanfattning av analyserna

För att avslutningsvis återkoppla till mina frågeställningar är det med ovanstående analys som grund ur perspektivet luftförsvarsoperationer som del i operativa koncept, rimligt att anta att svaret på båda dessa är *till del*.

Trots att de valda indikatorerna inte alltid kunde spåras, är det efter att kvalitativt ha analyserat FTS SOP ur perspektivet luftstridskrafternas ledning som del i genomförande av luftoperationer, rimligt att anta att svaret på mina frågeställningar *till vilken grad* doktrinen har påverkat utformningen av denna är *till del*.

Om jag så avslutningsvis analyserar materialet från samtliga intervjuer med endast mina valda indikatorer som utgångspunkter kan jag konstatera att det ur båda perspektiven finns få kopplingar till *Doktrin för luftoperationer*. Detta är som presenterats i analysen dock inte helt med sanningen överensstämmande då flygvapnets ledning trots allt enligt vad som beskrivits använder doktrinen i ett flertal fall.

Det som jag också finner tydligt med denna analys är att ledningen medvetet har valt att inte implementera hela doktrinen utan endast att fokusera på vissa delar. Flygvapnets ledning har således beroende på uppgift, valt de delar i doktrinen som är passande för den aktuella verksamheten. Jag tolkar intervjuunderlaget som att ett motiv till denna selektering är att doktrinen idag inte är användbar på alla de uppgifter som är tilldelade FTS samt att den inte anses styrande utan endast vägledande. Dessa valda delar kommer då att skilja sig mot dem som jag i min inledande presentation har valt som indikatorer vilket jag närmare kommer att diskutera i nästa kapitel.

Det är därför rimligt att anta, att med ovanstående analys som grund, att svaret på båda mina frågeställningar är att *Doktrin för luftoperationer* har implementerats *till del*.

4 Avslutande diskussion med slutsatser

Av ovanstående analyser av utkastet till Strilbataljonens TOEM, av FTS SOP samt av intervjuer genomförda med utvalda befattningshavare ur flygvapnets ledning kan jag dra slutsatsen att *Doktrin för luftoperationer* är implementerad *till del* både ur perspektivet luftförsvarsoperationer som del i operativa koncept samt ur perspektivet luftstridskrafternas ledning som del i genomförande av luftoperationer

I TOEM kunde de valda indikatorerna som konstaterats spåras *till del* trots att dessa i dokumentet till del var omskrivna. I FTS SOP fanns ett flertal kopplingar till doktriner och doktrinärt tänkande beskrivna och efter att ha analysera kontexten runt dessa kunde jag även där anta att *Doktrin för luftoperationer* är implementerad *till del*. Slutligen i intervjuerna framkom ytterligare underlag som belägg för att doktrinen endast *till del* är implementerad i flygvapnets ledning.

Efter att ha genomfört analysen med de valda indikatorerna som grund framkom att enbart dessa inte visade hela sanningen avseende graden av implementering. Detta skulle kunna bero på att flygvapnets ledning medvetet har selekterat innehållet i doktrinen i kombination med att de använder andra styrande dokument parallellt, exempelvis fallet med AJP 3.3. Det som jag i kapitel 2.2.3 bedömer vara centralt i doktrinen och tecken på implementering, kan vissa avdelningar på FTS helt enkelt inte använda på grund av att det inte är aktuellt och användbart i verksamheten. Detta kan i sin tur bero på att doktrinen till del inte är helt anpassad till det som benämns produktionsorganisationen utan riktar sig i huvudsak till den vid förhöjd beredskap och vid övningar använda insatsorganisationen. Jag har därför i min uppsats varit tvungen att vidga mitt sökande av spår av doktrinen till att omfatta även övriga delar av dokumentet. Med detta sagt kan det därför också diskuteras om de valda indikatorerna för mätningen av graden av implementering har varit valida. Jag anser dock fortfarande att detta är fallet men jag har för att ha kunnat använda dessa indikatorer även använt mig av min förförståelse av verksamheten.

För att nå målet om en fullständig implementering i Flygvapnet måste *Doktrin för luftoperationer* enligt min åsikt till att börja med omarbetas, anpassas och uppdateras så att dokumentet speglar verkligheten av idag. Alla delar i doktrinen måste således kunna användas utan att den enskilde skall behöva selektera denna för att ersätta med andra styrande dokument. Därefter måste den förstås och upplevas som aktuell, trovärdig och nödvändig. I denna fråga bedömer jag att chefer på alla nivåer har ett stort ansvar. Att införa nya dokument och tankesätt kan vara både svårt och besvärligt noterade redan Machiavelli då han i *Fursten* på 1500-talet skrev:

Man måste inse att det inte finns något svårare att planera, något mer osäkert att lyckas med och något farligare att genomföra än att leda införandet av nyordningar.⁵⁴

Att implementera ett mål, en intention eller nya tankesätt är således inget nytt men svårigheterna med en införandeprocess består likafullt. Jag anser att det är dessa svårigheter som flygvapnets ledning måste överbrygga för att kunna nå en fullständig implementering av *Doktrin för luftoperationer*.

⁵⁴ Niccolò Machiavelli 2008, *Fursten* (Natur&kultur:Stockholm), s.67

Jag har i mitt arbete ytligt berört orsakerna till varför *Doktrin för luftoperationer* inte är till fullo implementerad i flygvapnets ledning. Mot bakgrund av det jag har behandlat angående orsaksförhållandena kan ett sådant arbete fördjupas ytterligare och mitt förslag till framtida forskning är därför att mer i detalj undersöka orsakerna till graden av implementering, både hos ledningen men även på förbandsnivån. Med orsakerna klarlagda kan man därigenom diskutera hur organisationen kan förbättra processen och arbetsmetoderna och med det om och hur Flygvapnet kan nå en fullständig implementering av doktrinen. Det som jag i detta avseende inledningsvis i kapitel 1.3 avgränsade bort finns det genom en sådan undersökning möjligheter att komplettera och besvara.

Avslutningsvis, i Försvarmaktens utvecklingsplan för åren 2010-2019, *FMUP 2010*, står följande beskrivet angående doktriner och operativa koncept:

Försvarmaktens doktrin består av den militärstrategiska doktrinen och doktriner för gemensamma operationer samt mark-, marina och luftoperationer. Till doktrinen hör också ett antal s.k. grundsyrer. Doktrinen är till sin utformning vägledande och beskriver principer för utnyttjandet av militära maktmedel samt genomförande av militära operationer på samtliga ledningsnivåer och innehåller den helhetsbeskrivning som är nödvändig för att skapa sammanhang i utbildning, övning, utveckling och nyttjande av stridskrafterna. Den utgör därför grunden för nuvarande verksamhet samt utveckling av Försvarmaktens ledning, personaltjänst, operationer, materielsystem och organisation. Doktrinen beskriver främst nuläget och den närmaste framtiden, varför kontinuerlig utveckling av doktrinen krävs.⁵⁵

Som denna skrivning visar skall doktrinen nu inte längre vara styrande utan endast vägledande och beskrivande. Det som flygvapnets ledning ansåg avseende behovet av endast ett vägledande dokument kommer därför i framtiden bli till en verklighet.

⁵⁵ Försvarmakten 2009, *FMUP 2010 ÄI*, (Stockholm:HKV), 090505, beteckning 23 320:52669, s.133

Källförteckning

Böcker, publicerade källor

Birgitta Rydén, (2003), *Principen om den anpassningsbara försvarsförmågan – Ett implementeringsperspektiv på svensk försvarspolitik under försvarsbeslutsperioden 1997-2001*, (Örebro: Universitetsbiblioteket)

Ulf Bjereld, mfl. (2009) *Varför vetenskap?*, (Lund: Studentlitteratur) Upplaga 3:1,

Alan Bryman, (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*, (Malmö: Liber) Upplaga 1:4

Opublicerade källor

Jörgen Marqvardsen, ChP 03-05, *Doktrin för luftoperationer – skapar den förutsättningar för samverkan med andra länder i internationella operationer?*, (Stockholm: Försvarshögskolan), beteckning 19100:2031

Tony Petersson, ChP 06-08, *FM-doktrinens betydelse för operativ planering*, (Stockholm: Försvarshögskolan)

Skrivelser, myndighetsdokument

Försvarsmakten, (2002), *Militärstrategisk doktrin*, (Stockholm: Högkvarteret), 020531, beteckning 09 833:66414

Försvarsmakten, (2005), *Doktrin för luftoperationer*, (Stockholm: Högkvarteret), 050310 beteckning 09 833:64799

Försvarsmakten, (2008), *FMUP 2009-2018*, (Stockholm: Högkvarteret), 080222, beteckning 23 320:63128

Försvarsmakten (2008), *FTS SSO*, (Stockholm:HKV), 070601, beteckning 02 312:69291.

Försvarsmakten (2008), *TOEM*, (Stockholm:HKV), 081212, Öppen bilaga 1 till beteckning H/C09 100:82661, internt arbetsnamn *TOEM Strilbat bilaga 1 ver0.3 UTVLUFT 090626*

Intervjuer

Torgny Fälthammar, Överste, HKV INS FTS Chef A0, genomfört 2009-11-12

Håkan Josefsson, Överstelöjtnant, HKV INS FTS A3 Chef AOC, genomfört 2009-11-10

Gabor Nagy, Överste, HKV INS FTS Chef A3, genomfört 2009-11-23

Anders Silwer, Generalmajor, HKV INS Chef FTS, genomfört 2009-11-23